

ker. Det er mærkeligt, at der ikke tages afstand fra eksemplerne, da de nævnte færdigvarefabrikker er baseret på ordreproduktion.

Blandt redegørelsen for de begrænsninger, som den økonomisk fordelagtige specialisering faktisk har mødt, gives der udtryk for (s. 55), at virksomhedernes mærkevarepolitik medfører, at specialiseringsgraden for branchen som helhed bliver mindre end ellers. Det har sikkert i nogle brancher været omvendt, når mærkevarepolitikken har ført til, at nogle få virksomheder har ganske få betydende mærker.

På mange områder er fremstillingen ledsaget af gode eksempler på de forskellige strukturfænomener. Valget heraf kan altid diskuteres. Det er naturligt, at der gives særlig plads for danske eksempler, når der nævnes koncerner i nogle udvalgte industrigrene (s. 89 ff.), men man forstår ikke, at mineral-oljebranchen skal nøjes med en notehenvielse til en fremstilling fra monopoltilsynet, og at koncernen omkring de Lauritzenske rederier ikke er medtaget.

Det er klart, at den foreliggende fremstilling må interessere sig for andres forklaringer af det industrielle kulturmonster, men en lærebog kunne godt have udeladt *Gibrats lov* (s. 96 ff.). Det meste af det, der i den øvrige fremstilling anføres om stordriftsudviklingen synes at stride så stærkt mod denne teori, hvorefter ethvert foretagende har samme sandsynlighed for i bestemte perioder at vokse eller aftage med en given procent, at man kunne spørge, om ikke danske studenter kunne være skånet for denne absurde hypotese.

Til de mere historisk prægede afsnit om baggrunden for fremkomsten af karteller og sammenslutninger, skal endelig gores nogle enkelte bemærkninger. Der savnes en note om, at danske karteller inden for håndværket kan føres tilbage til lavstiden (s. 146). Det var også værd at nævne, at sammenslutningernes udvikling tidligt i industrialismens periode efter 1870 også hænger sammen med opbygningen af arbejdsmarkedets organisationer (s. 153). I de afsluttende afsnit om nutiden (s. 207 ff.) venter man en mere indgående behandling af den betydning, som markedsdannelserne i Europa fra 1950'erne har haft og kan få for industriens struktur og konkurrenceforholdene.

De anførte bemærkninger til enkeltheder i

fremstillingen, bør ikke overskygge, at det foreliggende arbejde er en udmærket lærebog for studenter. De principielle synspunkter er klart fremstillet, og de mange eksempler gør fremstillingen levende. De talrige henvisninger til den omfattende litteratur om emnet, som forfatteren har kendskab til, muliggør endvidere, at lærebogen kan tages som udgangspunkt for nærmere uddybning af specielle sider af emnet.

Bogen er iøvrigt så interessant, at den vil få mange læsere uden for den tvangsindlagte studenterkreds. I denne forbindelse savner man et index, så man hurtigt kunne vende tilbage til eksempler eller forhold, som praktiske problemer kan rejse interesse for.

Ved afslutning af bogen gores der på ny opmærksom på, at den skal danne baggrund for en drøftelse af det offentliges indgreb over for konkurrencebegrænsninger. Der gives ikke løfte om, at denne drøftelse vil fremkomme som en fortsættelse af værket. Navnlig for dansk – men også for administrationen af monopolløvgivningen i de øvrige nordiske lande, må man håbe, at universitetet giver forfatteren muligheder for at udarbejde en sådan anden del.

Niels Banke*

* Direktør for Monopoltilsynet, cand. polit.

Harry G. Johnson: The World Economy at the Crossroads. A Survey of Problems of Money, Trade and Economic Development, Oxford University Press, Oxford 1965, 106 sider, 15 sh.

Harry G. Johnson har skabt sig et navn inden for den internationale handels teori i kraft af sin evne til at samle teoriens delssammenhænge i et netværk, som beskrives på meget kort plads, men i så nuanceret et sprog, at også detaljerne kommer med.

Da Johnson blev omkring 40, begyndte han som andre midaldrende økonomer at arbejde med »Applied Economics«. Et af resultaterne er den foreliggende lille bog, der beskriver og forklarer de krav, som ønsket om økonomisk udvikling må stille til handelspolitikken og det internationale betalingssystem.

Bogens første afsnit »Theoretical and Histor-

ker. Det er mærkeligt, at der ikke tages afstand fra eksemplerne, da de nævnte færdigvarefabrikker er baseret på ordreproduktion.

Blandt redegørelsen for de begrænsninger, som den økonomisk fordelagtige specialisering faktisk har mødt, gives der udtryk for (s. 55), at virksomhedernes mærkevarepolitik medfører, at specialiseringsgraden for branchen som helhed bliver mindre end ellers. Det har sikkert i nogle brancher været omvendt, når mærkevarepolitikken har ført til, at nogle få virksomheder har ganske få betydende mærker.

På mange områder er fremstillingen ledsaget af gode eksempler på de forskellige strukturfænomener. Valget heraf kan altid diskuteres. Det er naturligt, at der gives særlig plads for danske eksempler, når der nævnes koncerner i nogle udvalgte industrigrene (s. 89 ff.), men man forstår ikke, at mineral-oljebranchen skal nøjes med en notehenvielse til en fremstilling fra monopoltilsynet, og at koncernen omkring de Lauritzenske rederier ikke er medtaget.

Det er klart, at den foreliggende fremstilling må interessere sig for andres forklaringer af det industrielle kulturmonster, men en lærebog kunne godt have udeladt *Gibrats lov* (s. 96 ff.). Det meste af det, der i den øvrige fremstilling anføres om stordriftsudviklingen synes at stride så stærkt mod denne teori, hvorefter ethvert foretagende har samme sandsynlighed for i bestemte perioder at vokse eller aftage med en given procent, at man kunne spørge, om ikke danske studenter kunne være skånet for denne absurde hypotese.

Til de mere historisk prægede afsnit om baggrunden for fremkomsten af karteller og sammenslutninger, skal endelig gores nogle enkelte bemærkninger. Der savnes en note om, at danske karteller inden for håndværket kan føres tilbage til lavstiden (s. 146). Det var også værd at nævne, at sammenslutningernes udvikling tidligt i industrialismens periode efter 1870 også hænger sammen med opbygningen af arbejdsmarkedets organisationer (s. 153). I de afsluttende afsnit om nutiden (s. 207 ff.) venter man en mere indgående behandling af den betydning, som markedsdannelserne i Europa fra 1950'erne har haft og kan få for industriens struktur og konkurrenceforholdene.

De anførte bemærkninger til enkeltheder i

fremstillingen, bør ikke overskygge, at det foreliggende arbejde er en udmærket lærebog for studenter. De principielle synspunkter er klart fremstillet, og de mange eksempler gør fremstillingen levende. De talrige henvisninger til den omfattende litteratur om emnet, som forfatteren har kendskab til, muliggør endvidere, at lærebogen kan tages som udgangspunkt for nærmere uddybning af specielle sider af emnet.

Bogen er iøvrigt så interessant, at den vil få mange læsere uden for den tvangsindlagte studenterkreds. I denne forbindelse savner man et index, så man hurtigt kunne vende tilbage til eksempler eller forhold, som praktiske problemer kan rejse interesse for.

Ved afslutning af bogen gores der på ny opmærksom på, at den skal danne baggrund for en drøftelse af det offentliges indgreb over for konkurrencebegrænsninger. Der gives ikke løfte om, at denne drøftelse vil fremkomme som en fortsættelse af værket. Navnlige for dansk – men også for administrationen af monopollovgivningen i de øvrige nordiske lande, må man håbe, at universitetet giver forfatteren muligheder for at udarbejde en sådan anden del.

Niels Banke*

* Direktør for Monopoltilsynet, cand. polit.

Harry G. Johnson: The World Economy at the Crossroads. A Survey of Problems of Money, Trade and Economic Development, Oxford University Press, Oxford 1965, 106 sider, 15 sh.

Harry G. Johnson har skabt sig et navn inden for den internationale handels teori i kraft af sin evne til at samle teoriens delssammenhænge i et netværk, som beskrives på meget kort plads, men i så nuanceret et sprog, at også detaljerne kommer med.

Da Johnson blev omkring 40, begyndte han som andre midaldrende økonomer at arbejde med »Applied Economics«. Et af resultaterne er den foreliggende lille bog, der beskriver og forklarer de krav, som ønsket om økonomisk udvikling må stille til handelspolitikken og det internationale betalingssystem.

Bogens første afsnit »Theoretical and Histor-

ical Background« nævner, hvorledes den internationale økonomiske politik har været påvirket af ønsket om en optimal allokering af produktionsfaktorerne gennem en frigørelse af samhandelen, således som den statiske velfærdskonometri anbefaler. Under en vækstproces bliver den statiske analyse ikke særlig vejledende, men frihandelskravet må ifølge Johnson stadig anses for væsentligt, da handelen med Haberlers ord er »an engine of growth«. Jo friere handel, des større markeder og des større muligheder for specialisering. Og jo friere handel, des større samkvem imellem de forskellige geografiske områder og des hurtigere spredning af nye produktionsmetoder. Men frihandel alene gør det ikke. Der må også skabes et effektivt og smidigt internationalt betalingssystem, så de mekanismer, som befordrer den økonomiske vækst fra et land til et andet, ikke bremses af finansieringsproblemer.

Det er udgangspunktet for bogens andet afsnit: »International Monetary Organization«, som på meget kort plads giver en glimrende oversigt over efterkrigstidens udvikling. Fremstillingen belyser meget nuanceret betalingssystemets mange aspekter, men hovedvægten lægges på tre problemer: Tilliden til reservevalutaerne; den internationale likviditet og tilpasningsmekanismen under et system med faste valutakurser.

Spørgsmålet om tillid til reservevalutaerne er i virkeligheden, siger Johnson, et spørgsmål om centralbankernes tillid til hinanden. Hvis de kommer hinanden til hjælp for at modvirke valutaspækulation, vil det i praksis næppe være muligt for private spekulanter at løbe en valuta over ende. Men hvis centralbankerne forholder sig passive, for slet ikke at tale om, hvis de begynder at spekulere imod hinanden, kan selv forholdsvis vel funderede reservevalutaer bukke under. Derfor understreger Johnson betydningen af, at centralbankerne arbejder sammen, og han antyder det demokratisk uheldige i, at centralbanklederne dermed får så stor en udenrigspolitisk indflydelse.

Spørgsmålet om den internationale likviditet belyses ud fra en antagelse om, at hensynet til samhandelen og den økonomiske vækst kræver, at de internationale betalingsmidlers mængde vokser hastigere end mængden af monetært guld. Derfor må de enkelte landes beholdning af reservevalutaer som helhed vokse stærkere end

guldmængden. Men skal omverdenens beholdning af f.eks. US dollars vokse forholdsvis kraftigt, betyder det, at USA må have forholdsvis store underskud på sin betalingsbalance. Sådanne underskud kan svække tilliden til dollars, som derfor kræves omvekslet til guld med det resultat, at USA for at hindre guldtabene strammer sin økonomiske politik. Herved nedbringes underskuddet på betalingsbalancen, tilførslen af dollars til omverdenen tager af, og den internationale likviditet forringes.

Spørgsmålet om tilpasningsprocessen under et system med faste valutakurser diskuteres ud fra ønsket om at komme væk fra Robert V. Roosa's »systematic ad-hoc-ery«, og over til systemer med en højere grad af automatisk kreditydelse.

Bogens tredje afsnit: »International Trading Arrangements« forsøger at forklare efterkrigstidens handelspolitiske udvikling ud fra den traditionelle udenrigshandels teori plus en formodning om, at hvert land har en præference for, hvad Johnson kalder »industrialization«. Hermed forstår han, at landet er villig til at opgive en vis del af sin mulige realindkomst for at kunne lede produktionsfaktorer hen til de sektorer, som det af prestigemæssige, indenrigspolitiske eller andre grunde anser for ønskeligt at bevare eller udvikle. En sådan præference er næsten det eneste, der kan forklare, hvorfor et land, hvis realindkomst i snæver forstand vil øges, såfremt det liberaliserer udenrigshandelen, gør det til en betingelse for sin egen liberalisering, at andre lande også liberaliserer. I en artikel i *Journal of Political Economy* for juni 1965 har Johnson givet denne forklaring en mere teoretisk udformning.

Bogens sidste afsnit »Problems of Developing Countries« er nok det mest søgende. Der er i det væsentlige tale om en opregning af de hidtidige forsøg på området, en forklaring på, hvorfor de ikke lykkedes, og en redegørelse for, hvor vigtigt det er at få tilført u-landene kapital. Ikke mindst menneskelig kapital i form af trænet og uddannet arbejdskraft og intellektuel kapital i form af videnskabelig indsigt. Det vides imidlertid, at Johnson har udarbejdet et manuskript på 400 sider, som trænger dybere ned i problemerne. Man må håbe på, at det publiceres.

Denne anmeldelse har kun kunnet berøre

nogle hovedlinjer i Johnsons arbejde. Det bør dog understreges, at det ikke mindst er de mange nuancer i fremstillingen, som gør den knappe tekst så fremragende.

*Erling Olsen**

* Lektor ved Københavns universitet, cand. polit.

Abram Bergson: The Economics of Soviet Planning. Yale University Press, 1964. 394 sider, \$ 7.50.

»The Inter-University Committee on Comparative Economics« i USA har startat en bokserie, med avsikten att hjälpa universitetslärarna i nationalekonomi, att ge sina kurser en mer komparativ inriktning. Professor Bergson har skrivit en av de första volymerna, i eet ämne där han är en eminent auktoritet. Efter att ha arbetat i mer än 20 år med Sovjets ekonomiska problem, har han nu skrivit en ren lärobok. Denna kan betraktas som en kombinerad produkt av Bergson, välfärdsteoretikern, med Bergson, sovjetologen. För de studenter som har genomgått något års ekonomiska studier är det en utmärkt introduktionsbok om de ekonomiska aspekterna på Sovjets planering, ungefär i klass med Alec Noves »The Soviet Economy«.

I de olika kapitlen behandlar Bergson den sovjetiska ekonomins huvudaspekter: den administrativa apparaten; konsumtionsvarumarknaden; företagsledningens lönesystem, arbetskraftens utnyttjande, varudistributionen och prishöjningen inom industrin; lönesystem och ledningsproblem i jordbruket; val av teknik; konsumtionsstruktur och kapitalbildning. Dessa kapitlen, som i huvudsak är deskriptiva, sammanfattas i ett slutkapitel om det sovjetiska systemets ekonomiska meriter.

Den metod som används i de första kapitlen är som följer. Först presenterar Bergson den abstrakta effektivitetsregel som, i enlighet med den traditionella välfärdsteorin, bör användas i det givna sammanhanget. Sedan försöker han beskriva verkligheten i Sovjet sådan den är, eller snarare, som den har varit tills helt nyligen. Där- efter drar han sina slutsatser genom att jämföra verkligheten med det givna välfärdskriteriets

krav. Genomgående finner han, att Sovjets ekonomi fungerar på ett sätt, som är mer eller mindre inoptimalt, irrationellt eller ineffektivt sett ur teoretisk synvinkel.

Denna inoptimalitet visas gälla både när utgångspunkten är konsumentens välfärd och när de s.k. planerarnas preferenser väljs som utgångspunkt för omdömet.

I det avslutande kapitlet ges en lista på de sovjetiska ineffektivitetskällor som oftast återkommer i boken. Det visas också hur dessa påverkar varandra som både orsak och verkan. De sex huvudkällorna för ineffektivitet anser Bergson vara: 1) den maxlistiska arbetsvärdeläran, eller dess alternativ, som, eftersom västeorierna icke har tillåtits i Sovjet, har varit ingen teori alls utan godtycke; 2) den administrativa bördan på högre ekonomiska ledningsorgan, vilka inte bara har haft kommunikationsproblem med underordnade organ etc., utan som också har burit skyggglappar av olika slag, t. ex. som i Chrusjtjevs anklagelse mot Gosplans »stålskyggglappar«; 3) prishöjningen; 4) investeringskriterier i industrin; 5) det kollektiviserade jordbruket; och 6) autarki i utrikeshandeln – alla Sovjetproblem som har diskuterats intensivt även i Väst under de senaste åren. (När det gäller autarkin borde Bergson, i rättvisans namn, ha nämnt de åtgärder från västsidan som gång efter annan har givit Sovjetunionen goda skäl att icke göra sig beroende av utrikeshandel med västsidan).

De ovan givna skälen för ineffektivitet gäller oavsett vilket välfärdskriterium som väljs. Den, som emellertid endast erkänner konsumenternas välfärd som acceptabel välfärdgrund, måste dock lägga till skillnaden mellan planerarnas och hushållens preferenser som en extra källa till ineffektivitet.

På basis av ovan nämnda metodik kan man med säkerhet dra slutsatsen att det ekonomiska beteendet i Sovjet ingalunda står i samklang med optimala välfärdskriterier. Bergson går emellertid vidare och gör en kort jämförelse mellan de två ekonomiska systemen i Sovjetunionen och Förenta Staterna, påpekande att produktiviteten, nästan oavsett hur den mätes, är högre i det kapitalistiska landet. (Av misstag har Bergson angett GNP i stället för NNP i tabell B 1 på sidan 364). Trots ett antal reservationer beträffande t. ex. skillnader i arbetskraftens kvalité i bägge